

Björn-Erik Rosin

Moshe Lewin död

Moshe Lewin, en framstående kännare av Sovjetunionens historia – i synnerhet på det sociala och ekonomiska området – avled i Paris den 14 augusti 2010. Han var född den 7 november 1921 i staden Wilno som då tillhörde Polen. Numera heter staden Vilnius och är huvudstad i Litauen.

För svenska läsare är han främst känd för boken *Lenins sista strid*.¹ Men han hade långt fler arbeten bakom sig. Framför allt bör nämnas *The Soviet Century* (Verso) som först utkom på franska med titeln *Le Siècle Soviétique* 2003. En mångsidig och originell analys av Sovjetunionens utveckling som också innehåller en rad porträtt av prominenta sovjetiska politiker.

Lewins mor var ryska och fadern polsk jude. Båda försvann under judeförföljelserna i Wilno. Moshe Lewin lyckades rädda sig genom att hoppa upp på en lastbil under den sovjetiska reträtten inför den annalkande tyska armén 1941. Hela sitt liv erkände han sin tacksamhet till de sovjetiska soldater som räddat honom. Liksom också sin tacksamhet mot det sovjetiska samhälle, som han samtidigt utsatte för en kritisk och obarmhärtig granskning.

Under krigsåren i Sovjet arbetade Lewin på en kolchos och i ett gjuteri i Uralområdet. Han anslöt sig till Röda armén och antogs på en underofficersutbildning. Som utlänning fick han vid krigsslutet tillstånd att lämna Sovjet. Via Polen hamnade han i Frankrike och levde där på tillfälliga jobb (bl a ledde han en tid en judisk teater). Som vänstersionist begav han sig så småningom till Israel där han läste nationalekonomi i Tel Aviv. Hans sympatier för staten Israel fick sig snabbt hårda törnar. Under den israeliska attacken mot Egypten 1956 hotades Lewin med krigsrätt på grund av sina ställningstaganden som soldat.

1961 återvände han till Paris för fortsatta studier. 1966 publicerades ett av hans större historiska arbeten *La Paysannerie et le pouvoir soviétique: 1928-1930* (Bönderna och sovjetmakten: 1928-1930).² Det är ett verk som framhäver hela den komplexa situationen för de sovjetiska bönderna, deras konflikter med sovjetmakten och de spänningar som rådde i de egna leden. Lewin kom där med en helt ny tolkning av grunden för byråkratiseringen i Sovjet och framhävde minsta spår av socialt och mänskligt djup. Av historiker betraktas det som en storartad, och fortfarande helt aktuell, insats i metodfrågor.

1968-1978 var Lewin professor vid universitet i Birmingham i USA och sedan i Pennsylvania fram till pensioneringen 1995. Kontakterna med Frankrike upphörde aldrig, han hade en speciell relation till det landet.

I sina arbeten utvecklade Lewin en teori om skapandet av sovjetstaten, hur det revolutionära partiet omvandlades till ett parti av administratörer och han lade stor vikt vid att i detalj studera hur besluten fattades i Sovjetunionen. Lewin framhöll att stalinismen inte varit någon oundviklig konsekvens av revolutionen och att en alternativ lösning varit möjlig. Där stödde han sig bl a på Bucharins arbeten.

Moshe Lewin var en av de första att ge sig i kast med jämförelser mellan stalinism och nazism, ett ämne som senare blivit vardagsmat. Han gjorde detta tillsammans med Ian Kershaw, känd bl a för vad som ansetts vara den definitiva biografien om Adolf Hitler. Det resulterade i en gemensam bok: *Stalinism and Nazism: Dictatorships in Comparison* (Cambridge University Press, 1997).

---

¹ Finns på marxistarkivet: [Lenins sista strid](#).

² Engelsk utgåva: *Russian Peasants and Soviet Power: A Study of Collectivization*. London: George Allen and Unwin, 1968. OBS svensk översättning på marxistarkivet: [Bönderna och sovjetmakten: 1928-1930](#).

Moshe Lewin älskade polemik och strid och kunde framstå som helt oförsonlig skriver Alain Blum, en av hans tidigare elever, i sin nekrolog i *Le Monde*. Lewin angrep hårt den sk totalitarismskolan och blev snabbt betecknad som ledare för vad som kallats den revisjonistiska skolan. Han avfärdade dem som såg Sovjetunionen som ett monolitiskt, helgjutet, samhällssystem, där bara några få ledare fattade besluten. Lewin såg Sovjet som ett långt mer komplext system och ägnade stor uppmärksamhet åt utvecklingen och konflikterna inom byråkratin.

Lewin spelade stor roll för forskningen om Sovjets historia och utvecklingen fram till Gorbatsjov. I sin nekrolog i *Le Monde* skriver Alain Blum att han var alltför mån om sin självständighet för att ha bildat någon skola inom forskningen. Och Blum påpekar att Lewin som person var lika fascinerande och tilldragande som han kunde vara besvärlig och störande. En man som älskade debatten och att ta motståndaren i obalans genom att obehindrat växla mellan något av de åtta språk han talade flytande.

Björn Erik Rosin

Litteraturtips

På marxistarkivet finns Lewins viktiga bok [Lenins sista strid](#). Se även Benny Anderssons artikel [Var Stalin kommunist?](#) som till stor del baseras på Lewins bok *The Soviet Century*.

Samtidigt med denna dödsruna publicerar vi [Oktober 1917 i historiens ljus](#), en artikel (från 2007), där Lewin kortfattat ger sin syn på Sovjetunionen.

På svenska finns även artikeln [Revolutionens evolution](#), hämtad från antologin *Bönder och bolsjeviker. Den ryska landsbygdens historia 1902-1939*, Lennart Samuelson (red), Stockholm 2007.

Och så hans viktiga arbete: [Bönderna och sovjetmakten: 1928-1930. En studie av kollektiviseringen i Sovjetunionen](#).

(Kompletterat i oktober 2020)